

Dr. Korompai Gáborné:

Könyvismertető – Pedagógusok arcképcsarnoka 2011 (X. kötet)
(Debrecen DAB székház, 2011. október 5.)

Hiszem, hogy nem csak az én számomra ünnepi alkalom – évről-évre – amikor kezembe vehetem a Pedagógusok arcképcsarnoka újabb kötetét.

Idén a 10. kötet megjelenésével több jeles évfordulóra emlékezünk: 120 esztendeje született egyesületünk névadója, Karácsony Sándor professzor, a hazai nevelésügy évtizedekig feledésre ítélt nagyhatású személyisége. Tizenöt éve annak, hogy 1996 novemberében a Sári Gusztávra való emlékezéssel kezdetét vette az azóta is megszakíthatatlanul folyó munka, amellyel egykori pályatársaink életének, munkásságának emlékét ápolja egyesületünk.

Nem hagyhatom említés nélkül azt sem, hogy az egyesület első elnökét, az arcképcsarnok alapító főszerkesztőjét, Ungvári János tanár urat is jeles alkalomból, 80. születésnapján köszönhetjük. Ezzel a mostani jubileumi kötettel azt kívánjuk bizonyítani, hogy az általa elvetett mag nem csak kihajtott, hanem immár szárba szökken és minden korábbinál gazdagabb termést hozott.

Sajnos örömünkbe mindig vegyül szomorúság is. El kell fogadnunk az élet megmásíthatatlan rendjét, mégis megdöbbentő kedves tanáraink, kollégáink távozásával szembesülni. Nem akartam hinni a szememnek, amikor *Thunné Erzsike* néni arcképét megláttam még a korrektúrázaskor, hiszen a nem oly rég tartott érettségi találkozónkon még jelen volt. Meghatottan olvastam egykori fizika tanárnőmről, *Trónné Juci* néniről és kedves ének-zene tanárnőnkéről, *Tóth Lászlóné Teri* néniről.

Egykori évfolyamtársaim, a mindig vidám *Kiss Ica*, a korrekt, komoly *Sass Attila* és az utánunk következő évfolyam csendes, kedves hallgatója, *Török Béla* korai távozását döbbenettel, szomorúan olvastam.

Ebben a kötetben sok a közelmúltban, 2010-ben és 2011-ben elhunyt köztisztviselőnek örvendő pedagógus életrajza, nevük felsorolásával adózom emlékükhöz: *dr. Albert Béláné, Bajusz Imre, Balku Jenő, Balogh Béla, Berecz Sándorné, Csongvay József, Egri Zoltán, dr. Gál Józsefné, Géczy Jánosné, Iván Ágnes, dr. Kacsur István, Kaplonyi Miklósné, dr. Kiss Ilona, Klincse Julianna, Labossa Gusztáv, dr. Lénárd Ferenc, Lengyel István, dr. Ling Jolán, Lobotka János, Márton József, Nádpör József, Niederhauser Emil, Orosz János, Pakurár Miklós, dr. Pál György, Porcsolt Istvánné, Sándor Gábor, Stefán Miklós, Szabó Albert, dr. Szécsi Pálné, Szekér László, Thun Lászlóné, Titkó István, dr. Zsolnai József.*

Valamennyiük pályája, munkássága az „emberarcúnak” nevezett szocializmus évtizedeire esett.

Reájuk vonatkoztatva mélyen egyetérthetünk Ungvári Jánosnak a z előszóban kifejtett gondolatával: „...nem ők döntötték el, hogy mikor születtek. Ebből következően azt sem, milyen időben tanultak, léptek munkaképes korba, továbbá azt sem, hogy milyen társadalmi rendszerben kívánnak élni. Az élet erős törvénye szerint igyekeztek tisztességesen helytállni a választott életpályán, alkotni, értéket létrehozni – a hazának.”

Életútjuk, és nem csak az övék, hanem a két világháború között dolgozóké is, híven tükrözi a magyar történelem sorsfordulóinak következményeit.

A XX. század magyar pedagógusai közül sokan az elszakított országrészekből menekülve a kis Magyarországtól várták sorsuk jobbra fordulását. A Klebelsberg Kuno által irányított kulturpolitika átmenetileg beváltotta a reményeket: új iskolák épültek tanítói lakásokkal. A „nemzet napszamosa”, a „lámpás” lassan polgári életmódot alakíthatott volna ki, ha nem jön a II. világháború és nem szedi áldozatait a tanítók, tanárok sorából is. Volt köztük, aki a Don-kanyarban szenvedett súlyos sebesülést, mások, mint *Csathó Kálmán, Katona Ferenc, Szabó Sándor, Tarr Ferenc* és *Török István* orosz földön, Szibériában raboskodtak. *Kiss Antal* és *Porcsalmi Lajos* osztályrészéül amerikai illetve angol fogolytábor megpróbáltatásai jutottak, és volt, aki a legdrágábbat, életét áldozta, mint *Thurzó Sándor* átányi kántortanító, aki a háború végén halt hősi halált. Az erdélyi *Sárdi János* és *Sós Zoltán* a román hadsereg sorkatonai állományában viselte el a háború gyötrelmeit. *Németh Zoltánt* leventeként hurcolták Németországba. *Dr. Endes Pongrác* professzor a háború után került internáló táborba.

A polgári életbe visszatérve valamennyien tiszteletre méltó lelkiekkel kezdték újra az életet, hivatásuk gyakorlását, megküzdve a háború utáni szegénységgel, egészségük károsodásával, és elviselve azokat a változásokat, amelyekhez alkalmazkodniuk kellett.

A II. világháború utáni években indulók számára reményteljes jövőt ígért az új rendszer. Nem volt ritka a mélyszegénységből magasra ívelő út, mint *dr. Gáspár Lászlóé*; a dobozi gátőr fia a magyar oktatásügy egyik megújítója, egyetemi tanár lett. *Dr. Pál György* hatgyermekes nagykállói földműves családból küzdötte fel

magát a főiskolai tanárságig. *Dr. Zsolnai József* életútja a cselédsorsból indult, s egyetemi tanárként olyan programokat alkotott, amelyeket nem csak hazai, de nemzetközi szinten is számontartanak, alkalmaznak.

Az egyéni szorgalom, tehetség és ambíció mellett része volt ebben az állami támogatásnak is és annak, hogy őket még azok a pedagógusok készítették fel, akik a hagyományos magyar oktatási, nevelési módszereket alkalmazták. Ennek a generációnak a tagjai olyan műveltséggel léptek a pedagógus pályára, hogy szakképesítésükön túl – ha a szükség úgy hozta – matematikát, irodalmat, idegen nyelvet tanítottak, népi táncot, zenét oktattak, művészeti csoportokat vezettek, sportkört szerveztek, könyvtároskodtak.

A pedagógus hivatást választók közül igen sokan többgyermekes vidéki iparos, munkás vagy földműves családból jöttek, illetve pedagógus szülők gyermekeiként folytatták szüleik munkáját. A pálya vonzereje külön tanulmány lehetne, hiszen e kötetben is találkozunk olyan pályamódosítással, hogy agrármérnök képezte át magát pedagógussá, mint Létavértes népszerű tanítónője *dr. Gál Józsefné* vagy a hajdúdorogi iskolaigazgató, *Szabó Sándor*, és mi motiválhatta a meggyeseházi tanyavilágból induló *Szeverényi Ilonát*, hogy hajnalonként lóháton tegye meg az utat a tanyától a vasútig, csak hogy tanulhasson, s majd taníthasson.

A továbbképzésre lehetőséget adó oktatási rendszer sokak számára megnyitotta az utat különböző, magasabb szakképesítés megszerzésére. Feltűnően sokan választották a reál szakokon való tanulást. Része lehet ennek abban, hogy a matematika, ábrázoló geometria, fizika, kémia szakok mentesebbek voltak a kor ideológiájától. Ők lettek azok a pedagógusok, akiknek a diákjai hazai tanulmányi versenyeken, nemzetközi diákolimpiákon matematikából, fizikából illetve természettudományos tárgyakból sorra hozták a kitüntetések, a győzteseknek járó jutalmakat.

Miután a vidéki egyetemeken, főiskolákon megszüntették a nyugati nyelvzakokat, a nyelvtanárnak készülők csak orosz szakon tanulhattak. Nem lehetett könnyű dolguk, hiszen többségük a középiskolában még nem tanult oroszul. Végigtekintve az orosz-szakos tanárok első generációjának életútján, munkásságán, megállapíthatjuk, hogy a diákság körében tagadhatatlanul jelenlévő averzió megnehezítette munkájukat, de olyan kitűnő tanárok, mint *Csáthy Miklós*, *dr. Dancs Sándor*, *Molnár Dániel*, *Nádpör József*, *dr. Németh Zoltán*, *Nyitrai Gyula* és *Szabó Albert* megtalálták a módját, hogy a klasszikus orosz irodalom és kultúra nagy alkotásait is ismertetve tegyék rokonszenvesebbé a tantárgyukat.

A nyelvtanítást egy különösen szép idea a magyar-román együttélés szolgálatába állította *Berényi József* és *Szolga Margit*, a Körösszegapáti általános iskola román tagozatának pedagógusai.

Nyelvtanárokról szólva nem hagyhatom említés nélkül a KLTE két széleskörű nyelvtudással rendelkező lektorátus vezetőjét *dr. Dombrovsky Józsefnét* és *dr. Pösze Lajosnét*, akik az 50-es évektől kezdve évtizedeken át önzetlen munkával igyekeztek pótolni, kiegészíteni a hallgatóság nyelvtudását.

Nem véletlen, hogy jelen kötetünkben feltűnően sok testnevelő tanár életrajza olvasható. Aki felnőttként megélte a rendszerváltozás előtti időket, jól emlékezhet arra, hogy milyen jelentős szerepet töltött be életünkben a sport. Az ifjúság energiáinak praktikus levezetését láthatta-e az állami vezetés a sportmozgalomban, s ezért támogatta? Vagy valóban az egészséges életmódra szoktatás volt a cél? A lényeg az, hogy volt tömegsport és a testnevelő tanárok nem csak az iskolában, hanem sportegyesületekben és az MHK mozgalomban is sok-sok fiatallal foglalkoztak. Ki ne akart volna bajnok lenni a Helsinkiben rendezett olimpia után, és kit nem lelkesített a magyar aranycsapat sorozatos győzelme? A sport olyan kitérési lehetőséget biztosított, amelyhez fogható akkoriban nem volt más.

Nem csak a külföldi utak iránti vágy, de a hazafias érzés is szerepet játszott a sport iránti fokozott érdeklődésben. Mindnyájunknak volt tornatanára, edzője, mestere, aki a remélt siker felé vezethetett. Hogy ne emlékeznénk rájuk hálával, szeretettel? A Temesvárról elszármazott *Gaal Lajos* változatos és küzdelmes útja a Nyíregyházi Tanárképző Főiskola Testnevelési Tanszékének élén teljesedett ki. *Nagy Gyula* mezőcsáti tanító két járás általános iskoláinak sport-életét irányította. Tanítványai között tornatanárok, minősített sportolók őrzik emlékét. Kisújszálláson *Porcsalmi Lajosról* neveztek el a város sport-telepét. Számos megyei és országos versenyen értek el kimagasló eredményt tanítványai. A fiatalon elhunyt *Radócziné Árva Erzsébet* testnevelő tanári tevékenysége mellett szülővárosa, Balmazújváros történetének kutatásában is tiszteletet érdemlő munkát végzett. *Sallai Ernő* a nyíregyházi főiskola tanáraként nem csak hallgatói számára adott példát, hanem megmutatta azt is, hogyan lehet és kell egy sportágot – jelen esetben a kézilabdázást – meghonosítani. Törökszentmiklóson *Szabó Ferenc* tekinthető az iskolai testnevelés megalapozójának. A Bercsényi Miklós Gimnázium tornaterme ma az ő nevét viseli.

Folytathatnám a sort *Szabó Miklósné* hajdúböszörményi tanárnő, *Szekér László* és *Tamás Béla* nyíregyházi és *Tornyai Gyula* Körösszegapátiban működő tanár sportvezetői munkájával, végül az aktív sportolóból, a többszörös tornászbajnokból ismert testnevelő tanárrá vált *Vermes Lászlóra* való emlékezéssel.

A Debrecenben valaha is működött művésztanárok között kiemelkedő hely illeti *Szabó Emilt*, aki Kodály Zoltán és Bartók Béla tanítványaként végzett a Zeneakadémián, majd a városi zeneiskola elismert tanára lett, s szerteágazó tevékenységével évtizedeken át Debrecen zenei életének meghatározó személyisége volt. *Tóth Lászlóné* bölcsészhallgatóként kapcsolódott be a legendás békéstarhosi zeneiskola munkájába, aztán a zeneoktatás igazgatói munkakörében is végigkísérte egész pályáját. *Lavotta Kamillának* már a neve is zenei reminiscenciát ébreszt, a muzsika világában élt, tanított, zeneiskolát igazgatott. A Nagyváradról áttelepült *Lobotka János* az 1970-es években újra életre keltette a debreceni ifjúsági fúvószenekart, később velük országos és nemzetközi sikereket aratott. *Tarcai Zoltán* a nyíregyházi tanítóképzőben, *Vadász István* és *Váradi László* Hajdúszoboszlón fejtett ki hatásos és eredményes tevékenységet az iskolai és városi ének- és zenekultúra fejlesztésében.

A rajzoktatás mintha veszített volna jelentőségéből az utóbbi időben, pedig ki látott olyan kisgyermeket, aki nem rajzolgat szívesen. Ha ezt az elemi hajlandóságot, készséget nem fejlesztjük, ha a képzőművészet alap törvényeit nem tanulják meg, még jobban előzönlök a képzőművészet világát az öntörvényű formabontók a műértők bánatára és a félművelt sznobok örömére. Szükség van ma is olyan egyéniségekre mint a régi rézmetsző családból származó *Ócsvár Rezső* és fia *Géza*. Mindketten rajztanárok és festőművészek voltak, akik jó pedagógiai érzékkel segítettek kibontakozni tanítványaik művészi látásmódját, ízlését, tehetségét. Alkotósaikkal pedig hozzájárultak a magyar képzőművészeti örökség gyarapításához. Rendkívüli életutat járt be *Kusmiczki Sándor* művésztanár, aki állami gondozottként indult az életbe és küzdelmes évek után iskolaigazgató lett. Legszívesebben rajzot tanított, foglalkoztatta a népművészet valamennyi ága. Ismert népi iparművészként tartották számon, fából faragott szobrai ma több település köztereit díszíti. *Korkos Jenő* miskolci művésztanár tanítványai és családja büszke lehet arra a munkásságra, amelynek emlékezetét jelen kötetünkben örökítették meg.

Egyetérthetünk azzal a véleménnyel, hogy a zene, képzőművészet, előadóművészet, irodalom iránti érdeklődést gyermek- és ifjúkorban lehet és kell megalapozni. Az e területeken átadható és megszerzhető tudás nem csak a szellemi, hanem a lelki gazdagodást is szolgálja, az alkotó ember kibontakozását segíti. Teljes értékű ember csak az lehet, aki nyitott a teremtett világ és az emberi alkotások minden szépségére, az iskolának pedig teljes értékű embereket kell nevelnie.

Az arcképcsarnok 10. kötetében összegyűjtött életrajzok döntő többsége olyan pedagógus egyéniségek életét, munkásságát tárja elénk, akik a XX. század második felében fejtették ki tevékenységüket. Valamennyien jól felkészült, munkájukat hivatásként gyakorló pedagógusok voltak. Kötetünk Gyergyai Alberttől idézett motója illik rájuk. „*A jó tanár nemcsak pedagógus, hanem kertész, filozófus, esztétikus, lélekbúvár, művész és mesterember egy személyben, s nemcsak tudását közvetíti... hanem példát ad, jellemet formál... életet visz a könyvekbe, a könyveken keresztül a tanításba, állandó s eleven hidat épít az eszmény és a mindennap, az elvontság és tapasztalás közé.*”

Az életrajzokból az tűnik ki, hogy ennek az ideának a megvalósításán dolgozott a maga területén az óvónő, a tanító, a középiskolai tanár és az egyetemi professzor.

A sok és sokféle munka, széleskörű elfoglaltság, a megélhetés gondjai, a tiszteletre méltó eredmények, sikerek és elismerések, amelyekről olvashatunk nem terelhetik el a figyelmünket arról, hogy ez a felgyorsult tempó, amely a XX. század II. felének életmódját jellemezte, felőrölte a legjobb erőket is. Megdöbbentő, hogy milyen sok kolléga és kartárs nem érthette meg a nyugdíjas kort.

Nem tudom számon tartják-e valahol, készült-e statisztika arról, hogy a pedagógusok és más hivatásúak körében hogyan alakult ez az arány. Összehasonlító adatok nélkül is el kell gondolkodni azon, hogy a pedagógusok feladatai, életmódjuk, erkölcsi és anyagi megbecsülésük milyen ok és okozati összefüggésben van azzal a szomorú valósággal, amelyet említettem.

Az erkölcsi elismerésnek kialakultak a szokásos formái, de nem lehet nem észrevenni, hogy néhányan érthetetlen módon kimaradtak a társadalmi megbecsülés jeleként adható kitüntetések közül. Talán elég, ha *Nyitrai Gyula* derecskei tanár úrra utalok, vagy *Székely Miklós*né rozsnói tanítónőre és az erdélyi *Sós Zoltán*ra, habár utóbbiak esetében a kisebbségi lét magyarázatul szolgálhat. Szeretném hinni, hogy *Sánta János* és *Stefán Miklós* nem csak alma materétől kapott jubileumi diplomát és munkásságukat nem csak utólag, a kötetünk számára készült leírás méltatja.

A 10. kötet többszöri átolvasása után úgy érzem, mintha személyes ismerőseim lennének mindannyian, akikről kollegáik, tanítványaik, hozzátartozóik megemlékeztek. Fel-felvillan emlékezetemben egy-egy kedves arc: *Berencsi* professzoré, *Kocsány*né Piroska néni szép fiatalkori fényképe, a *Csathó házaspár* és a hozzájuk rokoni szállal kötődő *Kovalcsik András*, *Jobbágy Bertalan*né derűs arca, *dr. Romhányi Gyuláné* mosolya,

Fekete József, Zsoldos István tekintete. Aztán az iskola-alapítókra gondolok; *Sárdi Jánosra*, akiben Berettyóújfalu Berettyóújfalu gimnáziumának alapítóját tisztelhetjük és *Szokolay György* tanár úrra, akinek Törökszentmiklós köszönheti gimnáziumát.

Az új kötetben több iskolateremtő professzorról olvashatunk: *Jeney Endre, Hüttl Tivadar, Kenézy Gyula* orvoskari professzorokról, *Máthé Imre* Debrecenből indult botanikus professzorról, *Ország Lászlóról* a KLTE Angol Tanszékének nagyhírű tanáráról, A Debreceni Egyetem Történelmi Intézetének alapítójáról, *Rugonfalvi Kiss Istvánról* és Kelet-Európa történetírásának atyjaként tisztelt *Niederhauser Emilről*, valamint a nemzetközi hírű *Szalay Sándor* atomfizikus professzorról, a debreceni Atommagkutató Intézet alapítójáról.

Hálások lehetünk hozzáértő szerzőinknek, akiknek sikerült emberközelbe hozni a polihistor *Szabó Árpád* Széchenyi-díjas professzort, *dr. Lénárd Ferencet*, *Varga Tamás* tudós matematikus és *Pirigyi István* Szent Atanáz-díjas egyháztörténész professzort.

Különös meglepetése a kötetnek a *Vészi Jánosról* szóló írás. Vészi nem csak rokoni szállal kötődött a mártírsorsú magyar miniszterelnökhöz, hanem erős, meggyőződésbeli szellemi szálakkal is.

Jubileumi kötetünkben sok-sok olyan pedagógus egyéniségről olvasható életrajz, akiről másutt nem; ezek a forrásértékű névcikkek adják kiadványunk legnagyobb értékét.

A régi, ismert nagyságok: *Brassai Sámuel, Török József* mellett eddig csak szűkebb pátriájában ismert személyiség, *Sőregly Márton* cigándi rektor úr munkás élete is élénk tárul.

Szívesen szólnék másokról is, de erre itt most nincs lehetőség, viszont remélem, hogy a kötet kézhezvétele után valamennyi életrajzot elolvassák, sok-sok ismerőst fognak találni, felemelő élmény lesz a példamutató életutak megismerése.

Örömmel konstataáltam, hogy szerzőink köre tovább bővült. Különösen sok életrajz érkezett nyíregyházi munkatársainktól, határainkon túlról Kolozsvárról, Kézdivásárhelyről, Rozsnyóról is kaptunk arcképvázlatokat, budapesti, szegedi, szolnoki, miskolci, makói szerzők mellett a hajdú-városokból, nyírségi kistelepülésekről jöttek az írások. Kisújszállás, Törökszentmiklós. Körösszegapáti és még jó néhány település most kapcsolódott be a munkánkba, felismerve azt a lehetőséget, amelyet tudomásunk szerint hazánkban egyedül kiadványsorozatunk biztosít egykori pedagógusok emlékezetének ápolására.

A legújabb kötet küllemében is méltó az ünnepi évfordulókhoz, a fotók igényesebb megjelenítése, a betűrend új fejezeteit bevezető idézetek beiktatása technikai szerkesztőnk empatikus munkáját dicséri.

E jubileumi kötetben közel másfélszáz életrajz olvasható, szerzőink és a szerkesztők, elsősorban Ungvári János, Nyirkos Tibor és Csermely László önzetlen, igényes munkájának köszönhetően.

Végül, de nem utolsó sorban köszönet illeti Papp Gézáné elnök asszonyt, aki átérezve a nemes ügy jelentőségét, mindent megtett a kötet létrehozásáért.

Befejezésül szeretném felhívni a figyelmet a Csermely László által szerkesztett repertóriumra, amely az utolsó 25 oldalon található és az eddig megjelent arcképvázlatokról ad pontos tájékoztatást, ennek alapján egyértelműen megállapítható, hogy kiről jelent meg és melyik kötetben életrajz. Legyen ösztönző is ez az összeállítás, jóllehet sokakról írtunk, de még mennyien lehetnek, akiről illenék megemlékezni!

Remélem, közös munkánk a jövőben is folytatódni fog, s ehhez továbbra is számíthatunk jóttevőink támogatására.